

Mokymosi pažangos ir pasiekimų vertinimas (rekomendacijos profesinių mokyklų mokytojams)

LR švietimo įstatymo pakeitimo įstatyme (Žin.; 2011-03-31, Nr.38-1804) 38 straipsnio 1 punkte pabrėžiama, kad mokymosi pasiekimų paskirtis yra padėti mokiniui pasitikrinti mokymosi pažangą, nustatyti jo pasiekimus ir, palyginus su bendrosiose programose nustatytais pasiekimų lygiais ar (ir) profesiniais arba profesinio rengimo standartais, padėti priimti sprendimus dėl tolesnio mokymosi ar veiklos.

Profesinio mokymo programose dalyvaujančių specialiųjų ugdymosi poreikių (toliau-SUP) turinčių mokinių pasiekimai ir pažanga vertinami, vadovaujantis Mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo samprata, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. vasario 25 d. įsakymu Nr.ISAK-256, einamųjų mokslo metų Bendraisiais profesinio mokymo planais ir LR švietimo ir mokslo ministro įsakymu „Dėl formaliojo profesinio mokymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin.; 2012-03-24, Nr.35-1734).

LR švietimo ir mokslo ministro įsakymo „Dėl formaliojo profesinio mokymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin.; 2012-03-24, Nr.35-1734) 20 punkte teigiama, „kad mokymo pasiekimų vertinimo mokymo procese būdą nustato Teikėjo vadovas (profesinio mokymo įstaigos direktorius) ar jo įgaliotas asmuo“. Profesinėje mokykloje turi būti parengta SUP turinčių mokinių mokymosi pasiekimų vertinimo sistema. Joje pateikiami: SUP turinčių mokinių mokymosi pasiekimų vertinimo tikslai (pvz.: didinti SUP turinčių mokinių ugdymosi veiksmingumą), uždaviniai (išsiaiškinti ir tenkinti mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius, padėti mokiniui pažinti savo gebėjimus, skatinti juos atrasti individualias veiklos strategijas ir taktikas, padedančias įsisavinti ugdymo turinį; stiprinti mokytojų gebėjimą pritaikyti ugdymo turinį mokinių gebėjimams ir poreikiams, tobulinti mokinių mokymosi pasiekimų vertinimą). Vertinimo sistemoje turi atsispindėti ir vertinimo principai - individualumo, tęstinumo, kaupimo, grįžtamumo, veiksmingumo, atvirumo. Profesijos mokytojus dėl SUP turinčių mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo kriterijų turėtų konsultuoti profesinės mokyklos Vaiko gerovės komisijos (toliau VGK) nariai, įstaigoje dirbantys švietimo pagalbos specialistai (specialieji pedagogai, surdopedagogai, tiflopedagogai), pedagoginės psichologinės tarnybos specialistai, kurios aptarnaujamoje teritorijoje yra profesinė mokykla.

LR švietimo įstatymo pakeitimo įstatyme (Žin.; 2011-03-31, Nr.38-1804) 38 straipsnio 3 punkte sakoma, kad mokymosi pasiekimų vertinimas mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, atitinkamai pritaikomas. Vertinant šių mokinių pasiekimus ir pažangą remiamasi apibrėžtais profesinio mokymo programose ugdymosi rezultatais arba konkrečiam mokiniui pritaikytoje ugdymo programoje numatytais pasiekimais..

Individualizuojant ugdymo turinį SUP turintiems mokiniams (nežymus intelekto sutrikimas) išsilavinimo standartai pritaikomi pagal jų išgales. Atitinkamai individualizuojamas ir vertinimas. Jei mokinys gerai atliko jam skirtas užduotis, pasiekė jo programoje numatytus tikslus, įgijo reikiamus įgūdžius, jis turi teisę gauti patį geriausią įvertinimą, kurį gautų bet kuris kitas jam skirtas užduotis atlikęs mokinys. Vertinimo užduotys atitinka tai, ko buvo mokomi. Ugdymo sistemoje

diferencijuojamasis veiksnys yra programa, bet ne pažymys, kuris atspindi mokymosi kokybę. Pažangos ir pasiekimų įvertinimai turėtų būti patenkinami. Jei mokinys nuolat gauna labai gerus arba nepatenkinamus pažymius programa (pritaikyta, individualizuota) turi būti koreguojama. Tuo atveju, kai SUP turintis mokinys dažnai gauna nepatenkinamus įvertinimus, pirmiausia reikėtų išsiaiškinti priežastis, kurios įtakoja nepažangų mokymąsi. SUP turinčiam mokiniui nepatenkinamas įvertinamas gali būti rašomas, jeigu jis turi potencinių galių, bet piktybiškai neatlieka jam skirtų užduočių, visiškai nededa pastangų joms atlikti. Reikia kuo efektyviau ir lanksčiau pritaikyti ugdymo turinį, darbo metodus ir būdus, atsižvelgiant į kiekvieno mokinio gebėjimus. SUP turinčių mokinių, besimokančių pagal pritaikytas ar individualizuotas programas, ugdymo rezultatai aptariami profesinės mokyklos V GK posėdžiuose. Planuojant SUP turinčių mokinių ugdymą reikia aiškiai suformuluoti tikslą, laukiamus rezultatus ir sėkmės kriterijus, o šiame procese aktyviai turėtų dalyvauti ir patys mokiniai. Jie turėtų būti nusiteikę mokytis pagal savo išgales, nebijoti suklysti, turėti galimybę tobulinti savo darbus patys arba padedami mokytojo.

Mokytojas norėdamas efektyviai įvertinti SUP turintį mokinį privalo:

- pasirinkdamas įvairias strategijas, stebėti ir įvertinti mokinio pažangą suplanuotų tikslų atžvilgiu;
- remdamasis mokinio pažangos ir pasiekimų įvertinimu, planuoti tolesnį mokymą;
- sudaryti galimybes kiekvienam mokiniui apmąstyti, įsivertinti ir tobulinti savo mokymąsi;
- stebėti ir vertinti savo darbą-mokymą ir siekti, kad vertinimo informacija mokinius pasiektų nedelsiant ir būtų konstruktyvi, padedanti koreguoti mokymąsi;
- fiksuoti mokinių pasiekimus ir pažangą sistemingai, siekiant gauti duomenų apie įvairią jų veiklą, įgytas žinias, gebėjimus;

Svarbus mokinio įtaukimas į vertinimo procesą. Sistemingas ir nuoseklus pasiekimų analizavimas, problemų aptarimas drauge su mokiniu skatina mokymosi motyvaciją. Diskusijos apie individualius tikslus ir siekiamą (ar daromą) pažangą suteikia galimybę mokiniui aktyviai įsitaukti į mokymosi procesą. Mokinio, kaip aktyvaus ugdymo dalyvio įtraukimas praplečia vertinimo galimybes ir grindžiamas grįžtamuju ryšiu. Be pažymių, kokybinio darbų apibūdinimo, šis procesas gali įgauti ir geranoriško dialogo tarp mokinio ir mokytojo formą. Siekiant įtraukti mokinį į vertinimo procesą, galima naudoti ir konkrečią medžiagą bei taikyti aktyvaus mokymo būdus. Vertinant SUP turinčių mokinių ugdymo rezultatus, atsižvelgiama ir į individualius skirtumus (psichologinius, suvokimo, mąstymo, atminties, dėmesio, temperamento), nuo kurių priklauso, kokių ugdymosi rezultatų gali pasiekti mokinys.

Pasiekimų ir pažangos vertinimo strategijos, dirbant su SUP turinčiais mokiniais:

- Įrašai ir paaiškinimai ugdymo programoje (jos tikslai ir uždaviniai). Individualią ugdymo programą galima paversti darbinio dokumentu, fiksuojant, ko iš tikrųjų buvo mokoma, kaip sekėsi, apibrėžti tolesnius veiksmus, kas bus daroma, kokios medžiagos reikės kitos pamokos ar savaitės programoje.
- Darbų pavyzdžiai. Reguliariai renkami mokinių darbų pavyzdžiai parodo atlikto darbo pobūdį ir lygį. SUP turinčių mokinių darbuose pravartu pažymėti, ar darbas atliktas savarankiškai, ar padedant mokytojui, ar draugui.
- Mokinių tikslų kortelės. Galima paruošti mokiniams individualias tikslų korteles, kuriose būtų galima fiksuoti mokinių poreikius-kokios pagalbos, paslaugų, priemonių ir kitų reikmių jiems reikėjo siekiant tikslų. Užrašyti, kada tikslai pasiekti, tai rodyt išmokimą ir pažangą.

- Mokinių darbai, pratybos, sąsiuviniai. Tai rodo pasiekimus ir pažangą konkrečiuose dalykuose. Įrašai juose vertingi, ypač tada, kai į mokytojo pastabas įterpiamas ir mokymosi uždavinys.
- Mokytojo įrašų aplankas. Tai įrašų aplankai, pritaikomi prie mokomojo dalyko ir konkretaus mokinio mokymo. Jų nauda didėja, jeigu juose fiksuojami konkretūs mokymosi uždaviniai tikslui pasiekti (koku nuoseklumu, kokiais etapais bus mokomas mokinys). Kiekvieno etapo fiksavimas bus veiksminga priemonė mokinių pasiekimams fiksuoti ir tolesniems veiksams planuoti. Taip pat stebima, kaip mokinys bendrauja, bendradarbiauja, dirba savarankiškai, užduoda klausimus, įsitraukia į tikslų išskyrimą, kaip jis geba perprasti sąvokas/koncepcijas, kaip jis kaupia žinias ir įgūdžius, kaip geba naudotis pagalbine medžiaga ir priemonėmis. Šis neformalus stebėjimas yra labai svarbus planuojant mokinių individualių poreikių tenkinimą.
- Mokytojo pateikiamos užduotys.
- Atskirų mokinių aplankai. Tai labai gera pasiekimų ir pažangos fiksavimo forma SUP turintiems mokiniams.

SUP turinčių mokinių mokymosi pasiekimų vertinimas – tai nuolatinis informacijos apie mokinio mokymosi pažangą ir pasiekimus kaupimas ir apibendrinimas, analizavimas.

Mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo sampratoje (2004) nurodoma, kad vertinimas ugdymo procese yra diagnostinis, formuojamasis, apibendrinamasis.

Vertinant (SUP) turinčių mokinių mokymosi pasiekimus diagnostiniu vertinimu (Motiejūnienė, 2006), siekiama pažinti mokinių gebėjimus, socialinę patirtį, realųjį žinių lygį, mokymosi sunkumus ir, atsižvelgiant į šiuos rodiklius, planuoti ugdymo turinį. Mokymo(-si) proceso metu šio tikslo paprastai siekiama kiekvieno kurso pradžioje (jeigu to reikia), norint išsiaiškinti besimokančiųjų edukacinius ir specialiuosius ugdymosi poreikius bei žinias, mokėjimus ir įgūdžius, reikalingus tolimesniam ugdymo procesui.

Atlikdamas (SUP) turinčių mokinių formuojamąjį vertinimą, mokytojas turi surinkti duomenis apie mokinių nesuprastas, neįsisavintas, temas; išsiaiškinti, kaip mokinys pats vertina savo žinias, pasiekimus, kokias, jų nuomone, temas būtina kartoti, kokių temų reikia atsisakyti ar papildomai paaiškinti. Šis tobulėjimo ir tobulinimo siekiantis vertinimas rodo, jog veiklos pažanga nėra baigtinis rezultatas, ji nuolat kinta ir dėl to turi būti kryptingai formuojama. Formuojamasis vertinimas turi tris etapus:

- Užduoties atlikimo tikslas. Mokiniai turi suprasti užduotį, žinoti gerai atliktos užduoties kriterijus, kurie apima ir vertinimo kriterijus.
- Informacija apie gerai atliktą darbą. Mokiniai turi žinoti, ką jie padarė gerai ir kodėl tai yra gerai. Negalima išmokti, jei nežinai, ką darai teisingai.
- Informacija apie tobulintinas sritis. Mokinys turi žinoti, ką ir kaip reikia ištaisyti. Tokia informacija turi būti konstruktyvi ir pozityvi.

Formuojamasis vertinimas (Bareikienė ir kt. 2006) - tai neoficialus grįžtamasis ryšys mokiniams, kol jie dar mokosi temą. Norint, kad vertinimas tikrai būtų formuojamasis, mokinys turi juo pasinaudoti. Reikia aptarti su mokiniais daromą pažangą, mokymosi pasiekimus, numatyti, kaip gerinti mokymosi rezultatus. Formuojamąjį įvertinimą gali pateikti mokytojas; mokinys taip pat gali įvertinti save.

Ugdymosi procese labai svarbus mokytojo ir mokinio tarpusavio ryšiais (supratimu) grįstas, mokymosi motyvaciją palaikantis formuojamasis vertinimas. Mokytojas stebi mokinių mokymąsi: sąveiką su mokymosi aplinka, įsitraukimą, pastangas, mokymosi būdus, sėkmes bei sunkumus ir padeda suprasti, kokios mokinio

stipriosios (ar silpnosios pusės) kas jau išmokta, ko dar reikia mokytis, kaip įveikti sunkumus ir pasirinkti veiksmingus mokymosi būdus.

Būtent formuojamasis vertinimas atitinka SUP mokinių mokymosi pasiekimų vertinimo sampratą, nes vertinant SUP mokinių mokymosi pasiekimus šiuo vertinimo tipu visiškai nevertinama tai, ko mokinys nemoka. Individuali ugdymo programa sudaroma atsižvelgiant į mokinio gebėjimus, vadinasi vertinami gebėjimai, o ne mokymosi sunkumai. Atsisakyta ir vienpusiško, tik mokytojo atliekamo vertinimo.

SUP mokinių apibendrinamojo vertinimo tikslas - išsiaiškinti mokinių gerai susiformavusius gebėjimus, žinias, mokėjimus ir įgūdžius, taip pat šiuo vertinimu išaiškinamos ir žinių spragos, sunkiai šalinamos specifinės klaidos, kartojamos temos bei apibendrinamas individualios ugdymo programos įsisavinimo lygis.

Specialiųjų poreikių mokinių mokymosi pasiekimų vertinimo kokybė (Nakutienė, 2010) priklauso nuo mokytojų kompetencijos pažinti mokinį, pritaikyti ugdymo turinį, metodus, priemones, analizuoti ir apibendrinti klaidas, koreguoti ugdymo turinį, pateikti informaciją mokiniams ir tėvams apie mokymosi pasiekimus. skatinti kuo efektyviau ir lanksčiau pritaikyti ugdymo turinį, darbo metodus ir būdus, atsižvelgiant į kiekvieno mokinio gebėjimus.

Siekiant padidinti SUP turinčių mokinių sėkmingo profesijos mokymo galimybes reikia atsižvelgti į mokinio stipriąsias savybes ir visą vertinimo informaciją naudoti ugdymo kokybei gerinti: ugdymo turiniui ir procesui planuoti, ugdymo procesui koreguoti, veiksmingiausioms mokymo strategijoms parinkti, ugdymui individualizuoti, mokymosi motyvacijai didinti. Maslow poreikių hierarchijoje (Kret, 2001) yra nurodytas būdas, kaip motyvuoti mokinius - patenkinti jų priklausomybės, pagarbos ir saviraiškos poreikius. Pagirdami, paskatindami SUP turinčius mokinius, patenkiname jų priklausomybės poreikius. Mokiniai patiria mokymosi sėkmės džiaugsmą, yra patenkinami jų pagalbos poreikiai. Patirta sėkmė skatina mokinių susidomėjimą ugdomąją veikla, taip pat patenkinti saviraiškos poreikiai. Susidomėję ugdomąją veikla mokiniai siekia geresnių mokymosi rezultatų. SUP turinčių mokinių mokymosi pasiekimai glaudžiai susiję su mokytojo pasirinktu mokymosi pasiekimų vertinimo tipu - paskatinamuoju ar kritikuojančiu. Paskatintas mokinys patiria mokymosi sėkmę, atranda mokymosi motyvaciją ir pradeda tikėti savimi. Pasitikėjimas savimi stiprina mokymosi motyvaciją, mokinys patiria dar didesnę sėkmę ir yra dar geriau įvertinamas mokytojo ir bendrakursių. Paskatinamasis vertinimas sukuria sėkmės grandinę. Tačiau tą grandinę galima nutraukti. Užtenka nepastebėti SUP turinčių mokinių daromos minimalios pažangos, nepaskatinti, nepagirti, dažniau pastebėti klaidas ir mokiniai netenka mokymosi motyvacijos, nepatiria mokymosi sėkmės, praranda pasitikėjimą savimi. Pasirinkdami kritikuojantį mokymosi pasiekimų vertinimą mokytojai pastūmėja mokinius mokymosi nesėkmėms. Kad taip neatsitiktų, mokytojai turi patikrinti savo vertinimo sistemą:

- Ar gerai pažįstate SUP turinčių mokinių gebėjimus, mokymosi sunkumus, specialiuosius ugdymosi poreikius? Ar Jūsų sudaryta individuali ugdymo programa atitinka mokinių gebėjimus? Ar mokiniui nesudėtinga ją įveikti?
- Ar vertinate kiekvieno SUP turinčio mokinio individualią pažangą, ar nelyginate jos su kitų mokinių mokymosi pasiekimais?
- Ar prisimenate, kad SUP turintys mokiniai greitai pamiršta išmoktas temas todėl jas būtina nuolat kartoti.
- Ar domitės, ko mokinys nesuprato paskaitoje, ką reikia paaiškinti dar kartą? Ar išsiaiškinate mokinio nuomonę apie atliktą darbą, leidžiate jam įsivertinti?

- Ar leidžiate mokiniui ištaisyti nurodytas klaidas ir vertinate ištaisytą darbą?
- Ar atkreipiate dėmesį ir vertinate tas mokinių savybes, kurios mažiausiai pastebimos?
- Ar dažnai pagiriate, paskatinate už minimalią pažangą?
  - Ar prisimenate, kad Jūsų vertinimas skatina SUP turinčių mokinių mokymosi motyvaciją ir sėkmę, ugdo pasitikėjimą savimi.

Pasirinktos SUP turinčių mokinių mokymosi pasiekimų vertinimo ugdymo procese procedūros ir priemonės turi padėti mokiniui tikslingai kaupti žinias, formuoti profesinius įgūdžius ir patirti sėkmę.

Literatūra:

1. LR švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas (Žin.; 2011-03-31, Nr.38-1804).
2. Mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo samprata, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. vasario 25 d. įsakymu Nr.ISAK-256.
3. LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl formaliojo profesinio mokymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin.; 2012, Nr.35-1734).
4. Nakutienė V. (2010). Specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo pedagoginė patirtis. Rankraštis. Bakalauro darbas. Šiauliai.
5. LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl asmens įgytų kompetencijų vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin.; 2012, Nr.146-7558).
6. 2015-2016 ir 2016-2017 mokslo metų bendrieji profesinio mokymo planai (LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas Nr. V-735, 2015 m. liepos 8 d.).
7. LR profesinio mokymo įstatymas (LR Seimas 1997 m. spalio 14 d. r. VII-450).
8. Specialiųjų poreikių asmenų profesinis rengimas: situacija ir perspektyvos. Pedagogų profesinės raidos centras. Vilnius, 2007.
9. Specialiųjų poreikių asmenų ugdymo (si) formų įvairovės tyrimas (kodas Nr. VP1-2.3-ŠMM-04-V-01-004). Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras, Šiaulių universitetas. Tyrimo ataskaita. 2010.
10. Bareikienė, M., Gudynas, P., Jonynienė, V. ir kt. (2006). Vertinimas ugdymo procese. Vilnius: Spauda.
11. Motiejūnienė, E. (2006). Vertinimas ugdymo procese. www.google.lt/mokymosi_pasiekimu_vertinimas_ziureta_2008-03-02.